

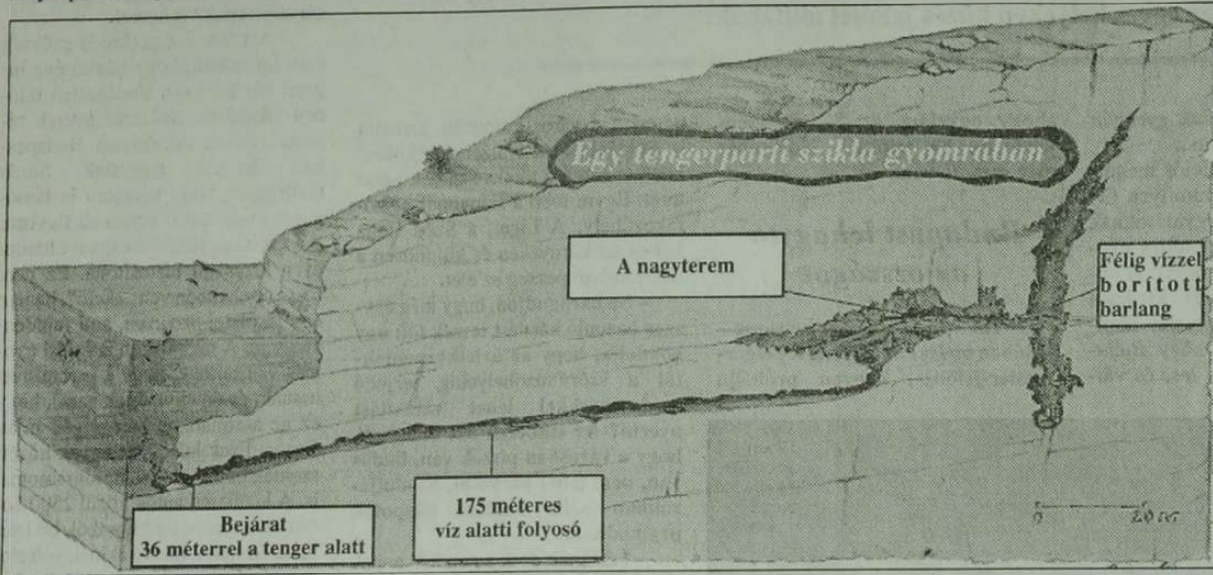
Huszonhétezer évvel ezelőtti művészek Album az ősember tenger alatti galériájáról

Közel három évvel azt követően, hogy 1991-ben Henri Cosquer Marseille és Cassis között egy tengeröbölben felfedezte a világ egyik legjelentősebb őskori „festményekkel” díszített barlangját, a hihetetlen leletéről fényképalbumot jelentetett meg

Henri Cosquer amatőr búvár 1985-ben fedezte fel a barlang felé vezető nyílást. Akkor még nem tudta, hogy a tengerszint alatt mintegy negyven méterre lévő bejáratról több mint 170 méter hosszú folyosó vezet a dómszerű, mintegy 30

langról készített fényképalbum és a filmfelvétel. A tudósok szerint szépségében és méretében a Cosquer-lelet nem hasonlítható a világhírű lascaux-i barlanghoz, tudományos jelentősége viszont vetekszik vele. Az ábrák és vésések megdöb-

sincs kizárva, hogy valamilyen rejtélyes üzenetet hordoznak a képek. De hogy jutottak be az ősemberek a víz alatti barlangba? A magyarázat egyszerű, évezredekkel ezelőtt a tengerszint 120 méterrel volt alacsonyabb

néhány hónapja a párizsi *Seuil* kiadó. Akkoriban megkérdőjelezték, vajon valóban eredeti, több tízezer éves, ősember rajzolta-festette ábrákról van-e szó, vagy az archeológusok újabb át-ejtésére tesznek kísérletet ismeretlenségük miatt?

Mint a *Cosquer-barlang* című könyv is bizonyítja, az elmúlt időszakban több tudós is megvizsgálta a csak a tenger felől megközelíthető barlangot, s az atomfizikai vizsgálatokat követően egybehangzóan állítják, hogy a rajzok az időszámításunk előtt 27 000 és 18 500 év környékéről származnak. Az archeológusok szerint az 50–60 átmérőjű barlang, a nagyterem – amelyet főként állatokat, lovakat, bolyéket, pingvineket, fókákat ábrázoló rajzokkal díszített a cro-magnoni korszak embere – az ősember életének, művészetének, kultúrájának példátlan kincsét tartalmazta.

méter magas nagyterem felé. Napról napra beljebb és beljebb merészkedett, de egyik nap lámpája elaludt, s alig találta meg a visszautat. Ezt követően csak évek múltán merészkedett vissza, s 1991 szeptemberében érte el a mintegy hatvan méter átmérőjű „nagytermet”, melyet csak félig borított víz. Nyilvánosságra hozta felfedezését, s búvárismertekkel rendelkező archeológusok is „beúsztak” a barlangba, s megértették a több száz ábra, vésés valódiságát. Röviddel ezt követően tragédia történt, Cosquer három eltűnést követően, kíváncsi búvár holttestét találta meg a barlanghoz vezető folyosóban. Emiatt betonbunkokkal és vasrúddal elzárták a bejáratot a hivatlan látogatók előtt.

Így a nem mindennapi felfedezés látványa csak a kíváncsiaknak adatik meg, az érdeklődőknek marad a bar-

benőten bizonyítják a 27 ezer évvel ezelőtti ember képzettségének és tehetségének gazdagságát. A korábbi elképzelésekkel szemben valószínűleg nem volt olyan békés a paleolit-kori rokonaink élete, az ábrák szerint az erőszak abban a korban is mindennapos volt. Vélhetően a barlang nem lakhelyül szolgált, hanem vallási szertartásoknak adhatott helyet, a rajzok erős halottkultuszról árulkodnak.

Az első véleményekkel szemben az atomfizikai kísérletek bebizonyították, hogy két jól elkülöníthető időszakban „használták” őseink a barlangot, a 27 ezer évvel ezelőtti, faszénrel és magnézium-oxidokkal rajzolt állatok és kézenymatokat egy új kultúra követi 18500 évvel ezelőtti több helyen megpróbálták megsemmisíteni. Ők is felfestették saját műveiket, ezeken az állatok dominálnak, s az

a mainál, ami azt jelenti, hogy a szárazföld 15 kilométerrel volt kiterjedtebb. A fókák, pingvinek, hegyikecskék ábrázolása arról tanúskodik, hogy az éghajlat jóval hidegebb volt ekkoriban a Földközi-tenger térségében, valószínűleg a mai Norvégiaéhoz hasonlított. A rajzokon magasan, hosszú lábúaknak ábrázolt emberek minden bizonnyal állati bőrből burkolóztak, apró vadon és halon éltek. A mai Marseille környéke sztyeppés vadászterület lehetett, amelyen bölények legelgettek.

A 18 500 évvel ezelőtti új kultúra látogatása után napjainkig békében nyugodtak a vékony kristályréteg alatt konser- váldott őskori „festmények”, amelyek újabb adalékokkal szolgálnak a kutatóknak több tízezer évvel ezelőtti elődeink életéről.

(pósa)

Emlékezés Vlagyimir Viszockijra

A Brezsnyev-korszak fenegyereke

Tizennégy évvel ezelőtt Moszkvára figyelt a világ. Már javában zajlottak a nyári olimpiai játékok eseményei, a moszkvaiak azonban nem a Luzsnikba szedtek, hanem a Tagankára, hogy megtekintsék *Ljubimov* utolsó rendezését, „Viszockij részvételével”. Azét a Ljubimovot, aki „tökézőlő fiát” siratta. S vele sirt egy egész ország. Félmillióan jöttek el a ravatalhoz, pedig a hivatalos kultúrpolitika számkivetésének halálhírére a televízió és a rádió nem mondta be. Csupán a moszkvai esti újság számolt be róla – négy rövid sorban. Az egyszerű moszkvaiak azonban csak áramlottak hosszú, tömött sorokban, hogy búcsút vegyenek szülőföldjüktől, a nemzet lelkiismeretéről. A színpadot fekete-báronyi borította, a lámpák fénye a koporsóra irányult, a színpad fölött pedig a halott fekete-fehér portréja függött.

Ki volt Vlagyimir Viszockij? Színész, költő, bárd – egy szóval azonban csak ekképp lehetne válaszolni a kérdésre: *jelen-ség*. Hatni tudott arra, akinek kétszáz szóból áll a szókincse, s arra is, aki művelti az irodalmat. Egyformán szerették őt a segédmunkások, s az akadémikusok, ellenzékiek, sőt, egyes politikai vezetők is. Ő volt a *brezsnyevi korszak rebellise, fenegyereke*, pedig nem vállalt tudatosan ellenzéki szerepet. A főképp a kirekesztettségéről szóló egyéni hangzású dalai azonban a *masszdogot* sugallták, a tiltakozás érzését kellették fel egy eltoppult korban.

Hamlet

Az 1938-ban született költő ugyan tett egy bizonytalan lépést a normális életpályára felé, amikor műszaki főiskolán tanult fél évet, de ettől kezdve egyenes úton jutott a Tagankára, Jurij Ljubimov színházába, amelynek egy nagy korszaka zárult le Viszockij halálával. Olyan felejtetetlen alakítások fűződnek a nevéhez, mint *Pucagov* a *Jesznyin-poéma* adaptációjában, *Galilei Brecht* drámájában, s a *Hamlet* címszerepe. Az akkor még félreállított *Paszternak* fordításában, Ljubimov által színre vitt darab az

egyetemes színházművészet részévé vált. „Élni, élni, csakis élni” – ez volt Viszockij szerepfelfogása. Újszerű volt a gitárral a színen megjelenő Hamlet, amely a magánember Viszockijt is idézte. „Ami a versem elmondhat, kevés – Mindenre nincs is felhatalmazásom.../ – énekelte saját versét. „Az előadás után egy véres, életre-halálra vívott harc képe maradt meg a nézőben” – emlékezik könyvében a gyótrón szeretett feleség, Marina *Vlady*.

Rekedt hangon

Viszockij filmszínész is volt. Húszéves pályafutása alatt 24 filmben szerepelt. Elsősorban azonban költő volt, énekes-gitáros, saját dalainak szerzője, szövegírója, előadója. A hatvanas évek végén, a hetvenes évek elején e dalok meghódították az országot. Nem játszotta azokat a rádió, nem adták ki azokat hanglemezen, ám a magnetofon terjedése és Viszockij a Szovjetunióban egyet jelentett. Hallatlan népszerűsége tett szert. Ha el akart repülni Vlagyivosztokba, vagy akár-hova, számára mindig volt hely. Csak a hivatalos művészeti politika számára nem létezett. Publikációs lehetőséghez nem jutott, verseit találcióny szerkesztők sokszor azzal utasították vissza, hogy művei nem újak, hiszen már énekelte ezeket. Hiába dalolta le a színpadról a kortárs *Jesztusenokit*, *Voznyeszenskijt*, vágya, hogy az írószövetség tagja lehessen, nem teljesült.

Versai egy részében a városi folklór, az utcai dalokat visszahangoztatta. Az első személyben szóló lírai hősei az alvilághoz tartoznak, irratlan szabályok szerint élnek. Később ezt inkább a szatíra műfaja váltja fel verseiben, dalaiban. Érett korszakában a lázadás motívuma már allegorikus, hősei itt a vadászterületről kitörő farkasok, a szakadékba száguldó lovak... Sokan vitatják, hogy Viszockij költő-e egyáltalán. Lehet, hogy jobban illik rá a bárd szó. *Jelegzetes kelet-európai termék*. Dalnok, aki megénekelte a hétköznapi bajait-gondjait, a mindenkit hiányának néző kispolgártól a „zár” büféig.

Stier Gábor

A Majak radioaktív sivataga Félmillióan az uráli pokolban

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOKBAN hatezer atomfegyvergyárat dolgozik a közeljövőben 20 millió dollár kártérítést az energiaügyi minisztériumtól, mivel a radioaktív sugárzás okozta egészségügyi problémák léptek föl náluk. Mind a hatvan a Cincinnatitól északra fekvő Fernald atomfegyvergyárban dolgoztak 1952 és 1985 között, s a belélegzett radioaktív porok, valamint a sugárzásnak „köszönhetően” igen nagy arányban fordulnak elő körükben rákos megbetegedések. Az elődjénél az ilyen problémák iránt sokkal fogékonyabb Clinton-kormányzat a károsultak között szétosztandó 15 millió dollár mellett 5 milliót pénzalapot hoz létre az évenkénti orvosi vizsgálatok finanszírozására.

Tengerentúli sorstársaikhoz hasonlóan azonban vajon részesednek-e valaha is kártérítésben vagy akár csak erkölcsi elégtételben azok a százerek, akiknek az egészségét a volt Szovjetunió katonái és polgári nukleáris programjának központja, az uráli Majak komplexum tette tönkre. A Szverdlovsk–Kistim–Cseljabszki háromszögben fekvő terület a napokban közzétett nemzetközi kutatási eredmények és az azokat kommentáló vélemények szerint a „földi pokol”. A második világháborút követő időszakról egészen napjainkig a szovjet atomprogram e fellegvára minden képzeletet felülmúló szennyeződésnek tette ki a térség lakosságát és a környezetét.

Az utóbbi mintegy három évtizedben számos nyugati tudós járt a helyszínen, illetve vetette össze saját tapasztalatait a szovjet kutatók által negyven év alatt létrehozott archívumok anyagaival. Utóbbiaknak, mi tagadás, föltűnőbb kétes az

értéke és a megbízhatósága, általában alábecsülik a helyzet komolyságát.

A Majak nukleáris komplexum 1949 és 1952 között például a keletkezett radioaktív erómiu folyadékot – mit sem törődve a következményekkel – egyenesen a környék folyóvízeibe és tavaiába vezette, amelyek a Tecs folyó forrásvidékéül szolgálnak. Következésképpen ma az Ob teljes vígyújtó területe és medencéje szennyezett. Az így a környezete juttatott radioaktív anyagok mennyiségét egy-milliárd curie-re becsülik, ami tíz Csernobillal ér föl. A szilárd nukleáris hulladékkal sem bántak körültekintőbben: botrányos felelőtlenséggel Cseljabszki környékén egyszerűen a Tecs és a Miseljak folyók medrébe szüllesztették.

Mintegy 250 ezer ember él a Tecs folyó völgyében, akik – különösen az időtartamot is figyelembe véve – a világ legkomolyabb nukleáris szennyeződésének lettek kitéve. A víz- és a levegővel is radioaktivitást ivó, illetve belélegző emberek közül hétézret ugyan az ötvenes évek végén elköltöztettek a vidékről és ötven falut felszámoltak, de több „nyitott” településen a radioaktivitás mértéke háromszázszorosra a Nyugaton engedélyezett normának.

AM EZEK CSAK a Majak „normális” működésével járó események voltak. Előfordultak azonban balesetek is a komplexumban. A legsúlyosabb katasztrófa 1957. szeptember 29-én történt, Kistimben, amikor a könnyelműen elhelyezett radioaktív hulladék elérte a kritikus tömeget. A baleset következtében két-milliárd curie került a levegőbe, míg másik két és fél millió a Tecs folyóba. A tizenöt ezer négyzetkilométernyi szennye-

zett terület közepén a hatóságok mindössze ezer négyzetkilométeres körzetből evakuáltak 10 ezer embert, az érintett 270 ezer helyett. A környék termőföldjeit ma is művelik.

Az Urál vidékén azonban történt radioaktív szennyezés a Majaktól függetlenül is. Olaj utáni kutatva és az olyan nagy munkáknál, mint például a Kara- és a Kaszpi-tengert összekötő csatorna építése, rendszeresen nukleáris robbantásokkal készítették elő a terepet. A legkevesebb 13 ilyen atomrobbantás egyik „mellékterméke” az a Perm térségében keletkezett, 240 ezer négyzetkilométer kiterjedésű és 12 méter mély tó is, amelyet csak „kék tónak” hívnak, hiszen első pillantásra szembeötlő: teljes mértékben hiányzik belőle az élet. Három napot eltöltve e tó partján 1 sievert-nyi sugárzás éri az embert, ami normál körülmények között az egyévi dózis ezer-szerese.

NEGYVEN ÉV ALATT az Urál vidékén mintegy félmillió ember került kapcsolatba a normálisnál jóval nagyobb radioaktív szennyeződéssel. Egészségügyi vizsgálatok legfeljebb csak egyes csoportokról léteznek, ám ezek azt mutatják, hogy a leukémia előfordulási aránya 40 százalékkal magasabb, mint más területeken, továbbá nagyobb mértékű a halálozás, különösen a gyermekek között. Azokról az emberekről nem is beszélve, akik nem csupán ezen a szennyezett területen laknak, hanem egyben a Majak komplexumban dolgoznak is.

Az országnyi méretű terület mentesítése gyakorlatilag lehetetlen. Sem technológiai, sem politikai feltételek nem adóttak, de természetesen leginkább a pénz hiányzik.

(simon)

Óriásplakát és fényreklám francia-magyar koprodukcióban Az Avenir és a Claude Budapest a honi piac nagyjai

A párizsi székhelyű Havas Holding – a glóbusz egyik legnagyobb kommunikációs csoportja, több mint 500 céget működtet szerte a nagyvilágban – egyik meghatározó tagja az Avenir Havas Media, amelyen belül jól elhatárolható tevékenységi körök mentén – óriásplakátok elhelyezése, közterületi fényreklámok működtetése etc. – tovább „osztódott” a nagyvállalat. Így többek között az óriásplakát-„műfaj” egyik honi reprezentánsa, az Avenir Budapest Kft. egyik alapítója az Avenir France (53%), magyar társtulajdonosa pedig 45%-ban a Tóth-ker. Rt.

Merőleges aranymetszet

Tudják Önök, hogy mi az az aranymetszet? Nos, a 3/4-es arány, amely hozzávetőlegesen megfelel a tévéképernyő arányának is, mert egyszerűen jó a szemnek.

Talán nem véletlenül választotta ugyanezt a viszonyzatot annak idején az Avenir, amely igazán hatékony filozófiát vall: terjeszkedése során vagy megvásárolta az adott ország legerősebb plakátcéget, vagy pedig – mint példának okáért nálunk – teljesen új vállalkozást hozott létre. Az ok roppant prózai, ugyanis 4x3 méteres méretű óriásplakát jelenleg egyetlen hazai cég sem készít. E pillanatban egyébként kis hazánkban 13 óriásplakát cég funkcionál, s az Avenir Budapest Kft. az élbolyban foglal helyet.

Négy évvel ezelőtt, 1990-ben az akkor még Tóth-ker. Kft.-t (ma már rt.) keresték meg Galliából, s az év őszén létre is hozták a pesti plakátvállalkozást.

A felek a másutt is tökéletesen bevált stratégiára alapoznak: a magas színvonalú kivitelezett Avenir táblákat – amelyeket egy-egy franciásországi gyártnak a világ minden tájára – Magyarországra is odakintról hozzák be. A profil munkához szokott franciák ragaszkodása abszolút érthető az eddigi szisztémához: tudniillik minimum 15 évre garanciát vállalnak az általuk előállított minőségi darabokért.

Az Avenir Budapest immár 2000 „felülettel” rendelkezik, ezek közül 800 található a fővárosban, 1200 pedig vidéken, közte nagyon sokat helyeztek el az M1-es, M3-as, M5-ös és M7-es autópályák mentén. Természetesen felfedezhetők az Avenir-táblák minden megyeszékhelyen s az ország összes nagyvárosában. A Balaton partján pedig kifejezetten vezető szerepet vittok ki magának a cég.

Az Avenir magasan kvalifikált munkatársai kizárólag a reklámfelületek értékesítésével foglalkoznak. Megrendelőik elsősorban a jól ismert ügynökségek, úgy mint – persze a teljesség igénye nélkül – a Leo Burnett, a Saatchi and Saatchi, a Lintors és a McCann Erickson. Akadnak egyedi megkeresések is, ám azok a ritkábbak. Hogy eredményesen tevékenykedjen az Avenir szakemberei, azt mi sem bizonyítja jobban, mint hogy tavaly 250 millió forintot bonyolítottak le, de ez éven ennél is nagyobb a tervezett összeg.

A minőséget, a gyorsaságot és a pontosságot a kifejezetten erre a célra átalakított „ragasztóautó” (12 Renault-Trafic) is elősegíti. Felszerelésük igazán egyszerű: víz- és ragasztótartály, valamint plakáttároló található benne. A környezetbarát ragasztási technológia is eltér a hagyományostól: az Avenirnél összeszerelhető bot-, illetve kefékkelzetlen főlőrdől történő mozgással illeszkedik a táblára a folyamat előtt két óráig áztatott plakátokat. A papírt is Franciaországban állítják elő, s a hirdetésmint szintén „Frankhonban” vizsik fel a papírra, ugyanis Közép-Európában jelenleg nincs olyan művel, amely ekkora méret (3x4 m) esetében használható lenne.

A plakátfelületek kihatásatlansága általában 80 százalék, de előfordult olyan időszak is, hogy 100 százalék volt. Általában kettő, illetve négy hétre állítják a hirdetést. Pontos „bekezdés” az Avenir ars poeticájában, hogy az utakra merőlegesen helyeznek el minden táblát! S a tábla alsó széle minimum 2,5 méter magasságra emelkedik a földtől, hogy a barbakok ne tudják megrongálni.

Világég a háztetőn

Az Avenir Budapest Kft. (40%) alapította meg a Claude Publicité France-szal (60%) a Claude Publicité Budapest Kft.-t. A Claude Budapest két éve fejt ki áldásos ténykedését, s kimondottan a közterületi fényreklámokra specializálta magát. (Megemlíthető, hogy Franciaországban 1912-ben jött létre az anyacég, egy évvel azután, hogy egyáltalán feltalálták a fénycsőt.) Európában amúgy a legnagyobb a saját területén, az öreg kontinensen összesen 200 fényreklámot birtokol, s noha ez nem tűnik túl nagy számnak, holott ez óriási piaci részesedést jelent.

A Claude Budapest háztetőn, szabad fallfelületeken jelenteti meg a hirdetést. Minimum 25-30 négyzetméteres felületre kell gondolni, amelynek teljes kiépítése előtt alaposan kidolgozott látványterv készül. Pesten manapság három fényreklám üzemeltet a „magyar” Claude: egyet (Mazda) az M7-es bevezető szakaszánál, egyet az Astoriánál (Füji), egyet pedig (Bull – francia informatikai cég) a Belgrád rakparton, az Erzsébet híd pesti hídfőjénél.

Ami viszont talán a kíváncsi számára meglepő: egy-egy szerződést az érdekeltek felek hat éve kötnék! Ennek egyik igen fontos magyarázata, hogy egy-egy üzlet tető alá (pontosabban szőve, tetőre...) hozása szerezéscsés esetben nyolc-tíz hónapig is eltarthat, ugyanis a végleges állapot eléréséig hihetetlen mennyiségű engedélyt kell beszereznie.

A fényreklám igazán különleges megoldás, de ha belegondolunk, hogy az érintett nap mint nap láthatja saját cégét egy világágon frekvenciát pontján díszelni, az bizony a hiúságot igencsak legyezgetheti. S rájön, nagyon jól választott!

2479